

बोधयत्युर्ध्वसूत्रैर्मयूकैः” कृष्ण० २ जडं स्थितापभागे “अधो-
सूत्रैर्द्वयैश्च पद्मिभिः” रघुः । इत्यस्मिन्वदने च
स्वाकृतात् स्त्रियां ङीप् । जडं सूत्रस्य एक० त० ।
४ सूत्रस्योर्ध्वभागे न० “दन्तान्तोर्ध्वसं शयेषदङ्गमम्”
तन्त्रसा० । मातृकान्यासे सूत्रस्योर्ध्वभागे विन्दोर्ध्वस्य-
त्वादभेदोपचारात् विन्दुवर्णद्वयं तदर्थः ।

जडं मूलं त्रि० जडं मूलमस्य । १ जडं स्थितमूलभागे कृष्णादौ
जडः कृष्णरङ्गकटः पुष्पोत्तमो मूलमस्य । २ खंभारे च
“जडं मूलमधःशाकमन्त्र्यं प्राञ्जल्ययम्” गीता ।

जडं रेतस् पु० जडं मूर्ध्नि नाभः पतत् रेतो यस्य । १ महा-
देवे, २ वनकादिहृन्ने ३ तपस्विभेदे, ४ भीष्मे च । रेतो हि
पुंल्लिङ्गेन प्रायः सर्वेषामधो गच्छति यस्तस्य अधो गतं
संरुणद्धि स जडं रेतो इत्युच्यते । वनकादीनां निवृत्ति-
धर्मपरत्वेन नैविकमङ्गाचारितया तथात्वम् “अष्टाशीति-
सहस्राणि कपीणामूर्धरैतसाम्” भा० व० ११ अ० ।
“इत्यङ्गा चोर्ध्वमनयद्रेतोऽपभवाङ्गः । जडं रेतोः
समभवत् ततः प्रभृति चापि सः” भा० अ० ८४ अ० ।
“जडं रेतो जडं विज्जं जडं यात्री नभः स्वयः” भा० अ० ८४
१७० अ० शिवस्तुतो । भीष्मस्य च कृतवन्नावर्त्तनस्यापि
पितृकाव्यविवाहार्थं सत्यतोऽसौमे गार्हस्थ्यपरित्याग-
प्रतिज्ञानात् तथात्वम् तत्कथा “अष्टाप्रभृति मे दास्ये
मङ्गलार्थं भविष्यति” भा० अ० १०० अ० इत्या ।

जडं रोमन् पु० जडानि रोमाणस्य । १ जडं सद्यतया विकट-
रोमिण्य वनकृतादौ “स प्रायश्चक्षांस्त्रीन् दृष्ट्वा पुत्रवान् भय-
दाहयान् । वक्रतुङ्गहान्तूरोम्य आत्मानं नेतुमागताद्”
भा० ६, १, २६ । २ कुम्भदीपवीमापर्वतभेदे च । कुम्भदीप-
वर्णने “तेषां वर्येषु सीमागिरिबोनटाशामिप्ताताः सम्रैव ।
चक्रवर्धुचतःशङ्खः कपिशचिन्मूढोदेशमीक जडं रोमा
इविषः” इति भाग० ५, २०, ११ । जडं सद्यरोमयुक्ते त्रि० ।
३ रक्षाजमूर्धं रोमाणं काकजङ्गलानासिकम्” भा० अ० ८४
६८ अ० । स्त्रियां वा ङीप् ।

जडं लिङ्गं पु० जडं सद्यकटं लिङ्गं विज्जमस्य । १ महादेवे जडं-
लिङ्गं विष्णुपाशमिति” सम्याङ्गमन्त्रः “जडं रेतो जडं-
विज्जं जडं यात्री नभः स्वयः । त्रिजटशीरवासाच रङ्गः
मेनावतिर्विभुः” भा० अ० १०७ ।

जडं लोकं पु० कर्म० । खण्डे ।

जडं वातं पु० जडंगतो वातः । सुप्ततोक्ते स्वाभाविकगतरोधेन
जडंगते वायो । स च मूलादिवेगधारणाद्भवति यथोक्तं

सुप्त० । “अधोर्ध्वं च भावानां प्रवृत्तानां स्वभावतः । न
वेगात् धारयेद्भोमान् वातादीनां जिजीविषुः” । अधिक-
सदावर्त्तयन्ते १६१४० उक्तम् । “आदोपशुखौ परिवर्त्तनस्य
वङ्गः पुरीषस्य तथोर्ध्ववातम्” सुप्त० २४ प्रभासतान-
गते पुरीषके वायो तस्य सर्ववायूनामुपरिस्थत्वात् तथा-
त्वम् आश्चर्ययन्ते विवर्तिः ।

जडं दृढं त्रि० जडंगत्या वेदनेन दृढः । जडं भावर्त्तनेनावृते
दक्षिणावर्त्तनेनावर्त्तिते सूत्रादौ “कापीसद्युपवीतं स्वात
विमस्योर्ध्वं दृढं त्रिजटं” मनुः । यथा च दक्षिणावर्त्ति-
तस्यैव तथात्वम् तथोपवीतयन्ते उक्तम् ।

जडं दृढं त्रीं स्त्री वेदिके बन्धोभेदे । “चतुर्थं दृढं त्रीं” इत्युप-
क्रम्य “अटिणोर्मध्ये दृढं विटारदृढं त्रीं त्रिजागतोर्ध्व-
दृढं त्रीं” सर्वाहु० ५ अ० ।

जडं शायिन् त्रि० जडः सन् येते यी-णिनि । १ उत्तान-
शायिवाक्ये । स्त्रियां ङीप् । २ महादेवे पु० । जडं-
लिङ्गयन्ते उदा० ।

जडं शोषम् अर्थः जडः सन् शुष्यति जडं + शुष-चक्षुः ।
जडं तया शुष्के कसादिषु यथाविध्यनुप्रयोगनियमात्
शुष्मत्वात्तदुपयोग एवास्य बाधुत्वम् । “जडं शोषं शुष्यति
दृढः जडः सन् शुष्यतीत्यर्थः” सि० कौ० । “यदोर्ध्वं शोषं
तथावद्विशुष्कः” भाट्टः ।

जडं सानु पुंन० कर्म० । १ पर्वतादीनामुपरिस्थे सानौ । जडं
स्त्रिति सो-ह । २ उपर्युपर्युक्ते “कलिकदत् पतयदूर्ध्व-
सानुः” अ० १, १५२, ५ । “जडं सानुपर्युपरिषस्य-
यणः” भा० ।

जडं स्थितिं स्त्री जडं स्थितिर्यत्न यस्य वा । १ अष्टपृष्ठभागे
त्रिका० । २ जडं स्थि त्रि० । जडं स्थितिः । २ जडं स्थाने स्त्री
जडं स्त्रीतस् पु० जडं जडंगतं नाभोगासि स्त्रोतः रेतसः
प्रवाहोऽस्य । १ जडं रेतसि योगिभेदे स हि उत्पतनहेतु-
सत्वाधिक्येन रेतःप्रवाहमूर्ध्वमानवतीति तस्य तथात्वम्
सत्यवाङ्मत्ये एव यथोर्ध्वस्त्रोतस्त्वं तथा सां० कौ० उक्तम्
यथा “केचित् खलु सत्यवङ्मत्याः सत्यनिकाया यथो-
र्ध्वस्त्रोतस इति” जडं स्त्रोत आहारसञ्चारोऽस्य
२ वनस्यत्वादिषु “वनस्यत्वावधिषतात्वक्षारवीरधोद्रुमाः ।
उत्स्त्रोतसत्तमः प्रायाः अन्नः स्याद्विषेपिणः” भाग० १,
८, २०, तेषां तथात्वोक्तेः “जडं स्त्रोत आहारसञ्चारो-
येवाम्” श्रीधरः । सूत्रे विज्ञजडादीनां मूलेनैवोर्ध्वमाक-
र्षणात् तेषामूर्ध्वस्त्रोतस्त्वम् ।